

Marijan Fitz

II. osnovna škola Luka, Sesvete

HRVATSKI I AMERIČKI BOŽIĆNI OBIČAJI

Stručni članak. Priljubljen 18.8.1998.

UDK 398.332.41(497.5:73):372.8(497.5)

(nastava engleskoga jezika, nastava kulture, Božić)

U članku se opisuju sličnosti i razlike u svetkovanju Božića u Hrvatskoj i Americi. Autor sugerira kako tu temu obrađivati na satu engleskoga kao stranog jezika.

Iako će opisivanje američkih božićnih običaja, pripovijedanje priča o *Santa Clausu*, učenje američkih božićnih pjesama, izrađivanje i pisanje božićnih čestitaka pomoći djeci da razumiju tipične osobine američkog Božića, autor upozorava da bi temeljna tema trebali biti hrvatski božićni običaji. Osvijestivši znanje o vlastitoj kulturi i božićnim običajima, djeca će moći pravilno usvojiti informacije iz druge kulture i uspoređivati ih s vlastitom kulturom.

Božić, blagdan rođenja Isusa Krista, svakako je jedan od najpopularnijih blagdana u kršćanskom svijetu. Uz Božić su vezani mnogi običaji, o njemu su napisane mnoge priče i snimljeni mnogi filmovi s božićnom tematikom.

Do 20. stoljeća i pojave radija, filmske industrije i televizije, Božić se obilježavao mnogo skromnije i bio je usko vezan za obitelj. No, pojavom masovnih medija mnogi božićni običaji odumiru, a sam blagdan dobiva novu dimenziju koja gotovo potpuno napušta kršćanske okvire. Da podsjetimo, Božić je blagdan kojim se obilježava rođenje Isusovo, no Isus je danas u cijeloj toj priči sasvim sporedan, ili ga gotovo i nema. Zahvaljujući snažnoj američkoj propagandnoj, filmskoj i televizijskoj industriji, u većini se zemalja Božić počinje obilježavati na američki način. Obilježavaju ga bezbrojne šarene žaruljice koje sviraju popularne američke božićne pjesme, *Santa Claus* sa svojim neizostavnim tekstom: *Ho! Ho! Ho! Merry Christmas!*, nakit za božićna drvca u kojem prevladava jeftin kič, te potrošačka groznica. Promet se u trgovačkim kućama za vrijeme božićnih blagdana povećava i do 300 %!

Najveći kršćanski blagdan je Uskrs kojim se slavi Kristovo uskrsnuće i otkupljenje svijeta. No, prosječan će čovjek najčešće odgovoriti da je to Božić. To je vjerojatno zbog velikog sjaja, običaja i božićnog blještavila, i žalosno je da Isusa, čiji se rođendan zapravo slavi, gotovo i nema u svijesti mnogih ljudi koji blagdanske dane nastoje učiniti što svečanijima, bogatijim i blještavijim.

Proslava Božića

Božićni običaji u Hrvatskoj vrlo su raznovrsni i u svakom su kraju drukčiji. Budući da imaju tisućljetnu tradiciju, oni su duboko ukorijenjeni, premda postupno izumiru zbog raznih utjecaja sa zapada, poglavito iz Amerike, pa i kod nas *Santa Claus* sve više istiskuje Isusa. Srećom, još postoje razlike o kojima se može govoriti, a kada ih ne bi bilo, Božić bi i kod nas izgubio svoj izvorni smisao.

Na sam Badnjak žene pripremaju hranu, a muškarci opskrbljuju kuću s dovoljno drva za ogrjev. U kuću se unosi badnjak, panj koji se loži na ognjištu.¹ Uvečer se u kuću donosi slama koja se prosiplje po kući i na kojoj poslije spavaju djeca. Sam Badnjak nikako ne može proći bez jaslica i božićnog drvca (obično bor, jela ili smreka). Jaslice potječu iz 12. stoljeća, kada ih je prvi napravio sv. Franjo Asiški u Grecciu u Italiji. Od tada su one postale simbolom Božića i raširile se po svijetu, pa su se udomaćile i u Hrvatskoj. Uz jaslice, na Badnjak se postavlja božićno drvce koje se kiti raznovrsnim nakitom. Taj običaj potječe iz tadašnjeg njemačkoga grada Strassbourga (danas Francuska) iz 17. stoljeća i širi se čitavom Njemačkom, a preko Bavorske i Austrije dolazi do naših krajeva u 19. stoljeću. Navečer se ispod okićenog božićnog drvca stavljaju umotani darovi koji se otvaraju nakon večere.

Badnjak, dan Adama i Eve, u kršćanskom je kalendaru posni i nemrsni dan. Stoga je na stolu posna i nemesna hrana. Nekad je na stolovima bio pouljeni grah, suhe šljive i orasi, kuhani ili pečeni krumpir, a danas većinom bakalar i ostale vrste riba (što je preuzeto od Dalmatinaca i Primoraca). Nakon večere, palile su se svjećice na boru i pjevale božićne pjesme. Najstarije dijete čita imena na darovima i razdjeljuje ih "vlasnicima".

Oko 23 sata odlazilo se na polnoćku, svečanu božićnu misu, uz pjevanje božićnih pjesama. Danas se taj običaj pjevanja malokad može susresti, no božićno bdijenje sastavni je dio katoličkoga, pa tako i hrvatskog Božića. Nakon povratka s polnoćke, muškarci su stavljali drva u vatru jer ona treba gorjeti cijele noći s Badnjaka na Božić.

Na sam Božić obitelj odlazi samo na božićnu misu. Čestitanja se obavljaju nakon Božića. Jelovnik božićnog ručka bitno je bogatiji od jelovnika badnje večere. Na stolu su pečena pura s mlincima i sarma. Na kraju dolaze raznovrsni božićni kolačići.

Božić je kod većine američkih obitelji gotovo izgubio svaki vjerski značaj i svodi se isključivo na sjaj i blještavilo. Tome u prilog govori podatak da su jaslice ispod okićenog božićnog drvca rijetka pojava u kući prosječnih Amerikanaca. Svakako da postoji razlika kod pojedinih etničkih skupina (Talijani, Irci, Južnoamerikanci) koje imaju snažnu katoličku tradiciju i koje njeguju slične običaje kao i Hrvati (izuzevši slame po kući, panja badnjaka i vatre u peći). Većina američkih obitelji na Badnjak (*Christmas Eve*), nakon što okite božićno drvce i zajednički otpjevaju božićne pjesme (*Christmas songs and carols*), sjeda za bogatu trpezu na kojoj je neizostavna pečena pura sa slatkim krumpirom. Nakon toga slijede raznovrsni božićni kolači i poslastice. Misa polnoćka svojstvena je samo Amerikancima katolicima, a protestanti većinom uopće ne posjećuju službu riječi u protestantskim crkvama čak ni za Božić.

Darovi se otvaraju ujutro na Božić. Oni su ispod okićenog božićnog drvca ili u božićnim čarapama (*Christmas stockings*). Amerikancima je, kao i Hrvatima, svojstveno zajedništvo obitelji za božićne blagdane, pa na sam Božić gotovo da nikamo ne idu od kuće.

Tko nosi darove

Božićno vrijeme ujedno je i vrijeme darivanja. Još od davnih vremena u hrvatskim se krajevima običavalo o Božiću darivati jabuku, naranču ili orah, što se nazivalo božićnicom. Odrasli su djeci božićnicu stavljali pod božićno drvce ili su je vješali o crnogorično ili bjelogorično drvo. Djeca su vjerovala da je božićnicu ostavio Božić, odnosno dijete Isus. S vremenom su darovi prerastali u igračke i ostale darove.

I dok hrvatskoj djeci još i danas darove donosi mali Isus, u Americi se to bitno izmijenilo. U početku su doseljenici iz Europe, bilo katolici, bilo protestanti, na sličan način kao i u Hrvatskoj darivali djecu ostavljajući im darove ispod božićnog drvca, a djeca su vjerovala da im je poklone ostavio Božić. No od 1823. godine sve se promijenilo.

¹ Da taj običaj postoji i u tradiciji drugih naroda, vidi se iz riječi pjesme *Deck the hall* u kojoj se spominje *the blazing Yule* – gorući badnjak (vidi pod Božićne pjesme).

Iako protestanti nemaju svetaca, profesor Clement Clark Moore, iz američke savezne države New York, napisao je za svoju djecu *The Night Before Christmas* (u literaturi se može naći i pod naslovom *The visit of St. Nicholas*), pjesmu u 56 strofa.

'Twas the Night before Christmas,
when all through the house
Not a creature was stirring,
not even a mouse;
The stockings were hung
by the chimney with care,
in hopes that St. Nicholas
soon would be there;

Pjesmu nije namjeravao objaviti, ali je ona ipak preko obiteljskih prijatelja izišla u listu *Troy Sentinel*, najpopularnijem glasilu gradića Troya i doživjela veliku popularnost.² Istina, profesor je Moore smetnuo s uma da njegov sveti Nikola kasni devetnaest dana. Naime, umjesto 6. prosinca, kada katolici slave blagdan sv. Nikole biskupa i kada djeca čiste svoje čizmice u koje će sv. Nikola staviti darove, svetac iz Mooreove pjesme daruje djecu za Božić. Uz profesora Moorea, najzaslužniji za nastanak božićnog darivatelja jesu dvojica ilustratora. Prvi od njih, Thomas Nast, koji je radio za *Harper's Illustrated Weekly*, odjenio je sv. Nikolu u arktičku odjeću i nazvao ga *Santa Claus*, na američko-nizozemski izgovorni način. U doslovnom prijevodu, novi i jedini protestantski svetac koji daruje djecu o Božiću bio bi sveti starčić. Doduše, *Santa Clausa* možemo povezati s britanskim *Fatherom Christmasom* koji je u Velikoj Britaniji bio vrlo popularan 60-tih godina 19. stoljeća i nastavljao je stare britanske običaje darivanja.

Drugi ilustrator bio je Moritz von Schwind. On je *Santa Clausu* "podario" crveni ogrtač sv. Nikole. No, ipak se u početku svog nastanka *Santa Claus* prikazivao u odijelima raznih boja, od plave do crvene. Danas je crvena boja odijela *Santa Clausa* postala standardnom, a za crvenu boju najviše zasluga ima američka multinacionalna kompanija Coca – Cola koja je u božićno vrijeme na svojim reklamnim panoima prikazivala u crveno odijelo odjevenog *Santa Clausa* koji oduševljeno pije njihov proizvod.

Pošto je *Santa Claus* postao dio božićnog miljea, nastale su mnoge legende o njegovim saonicama koje vuku sobovi leteći na nebu. Slijedeći te legende možemo naći cijeli životopis božićnog darivatelja. *Santa Claus* je kao djeteta bio ostavljen na pragu dobrih ljudi – muškarca i žene koji nisu mogli imati djece. Oni su mu nadjenuli ime *Santa Claus*. Dječak je od svog novog oca izučio tesarski zanat, no kako je bio mješanac patuljka i čovjeka, imao je problema s okolinom, te je napustio taj kraj. Putujući svijetom, *Santa Claus* je radio kao tesar i njegov je rad bio vrlo cijenjen. Tako je jednom prilikom kralj tog kraja od njega naručio 64 stolca. *Santa Claus* je neumorno radio i uspio napraviti 63 stolca, a za zadnji nije imao dovoljno materijala. Kako u šumi nije našao odgovarajuće drvo, napravio je vrlo malen stolac. Budući da je taj 64. stolac bio vrlo malen i izgledao usamljeno, *Santa Claus* je napravio malu lutku koja je na njemu sjedila. Lutka se svidjela maloj princezi. To je bila prva igračka koju je *Santa Claus* napravio. Na svojim putovanjima on je uvidio koliko je mnogo djece nesretno, te im je noću ostavljao igračke u njihove čarape. S vremenom se *Santa Claus* oženio i preselio s gospođom Santa (*Mrs. Santa*) na Sjeverni pol, gdje danas živi. Tu je izumio mnoge strojeve koji mu pomažu u izradi igračaka. Pomažu mu i patuljci koji s njim izrađuju igračke, toware njegove saonice, uprežu sobove u saonice i rade mnoge druge poslove kako bi *Santa Claus* svake godine na vrijeme isporučio djeci darove, spuštajući se kroz dimnjake i stavlajući ih u božićne čarape.³

² Krull, 1996.

³ Perkes, 1997.

Doduše, valja reći da je *Santa Claus* dugi niz godina bio prisutan i u našim prostorima pod imenom Djed Mraz. Naime, za vrijeme komunističke Jugoslavije nije smjelo biti Božića, barem ne javno, a kako ne bi razočarali djecu, vlasti su, po uzoru na SSSR, preuzeli Santa Clausa, nazivajući ga Djedom Mrazom. No Djed Mraz je u komunističkim zemljama još više kasnio, pa je djecu darivao za Novu godinu.

Osamostaljenjem Hrvatske pojavio se problem u vezi s nazivom za *Santa Clausa* koji se, zahvaljujući bivšem sustavu ukorijenio, a uza brojne američke igrane i crtane filmove postao i vrlo prisutan. Bivši se Djed Mraz pokušao nazvati Djedom Božićnjakom i sličnim nazivima, no bez većeg uspjeha. Ime se toliko ukorijenilo tijekom dugih desetljeća da je Djed Mraz definitivno ostao u Hrvatskoj, zbunjujući djecu. Naime, sada više nisu sigurna tko im donosi darove. Ipak, djecu treba učiti da im darove donosi mali Isus, jer je to svojstveno našoj tradiciji. *Santa Claus* će biti prisutan pod svojim originalnim imenom, koje ne treba prevoditi (eventualno djeci objasniti njegovo značenje) na satima engleskog jezika. Učenicima također treba objasniti način darivanja. Dok se u Hrvatskoj darovi umotavaju i stavljaju ispod božićnog drvca, Amerikanci, osim takva načina darivanja, prakticiraju stavljati darove u božićne čarape (*Christmas stockings*). Čarape se objese na prozor i *Santa Claus* u njih stavlja darove, a ukućani se međusobno darivaju stavljajući potpisane paketiće pod božićno drveće. Darovi se otvaraju na božićno jutro.

Božićne pjesme

Vrlo bogati hrvatski crkveni glazbeni folklor pokazuje svu ljepotu, duhovnost i raznolikost pjesničkog i glazbenog izričaja u različitim hrvatskim krajevima. To je osobito vidljivo kod hrvatskih božićnih pjesama koje se danas pjevaju u čitavoj Hrvatskoj, neovisno o napjevu i kraju iz kojeg pjesma potječe. Hrvatske božićne pjesme mnogi glazbeni stručnjaci svrstavaju u najljepše i najmuzikalnije božićne pjesme. One čine jedno od velikih hrvatskih blaga vrlo cijenjeno i prepoznatljivo u svijetu.

Hrvatske su pjesme vrlo dobro znane djeci i u božićno vrijeme ona ih pjevaju s velikim veseljem. Sadržaj pjesama govori o Kristovu rođenju, pastirima, trojici kraljeva... Božićne pjesme koje se pjevaju u Americi razlikuju se ne samo po raznolikosti napjeva koji su svojstveni raznim europskim narodima već često i po sadržaju koji više ne opisuje sam čin rođenja Isusa Krista, nego običaje koji prate Božić.

Kada bismo željeli nabrojiti izvorne američke božićne pjesme, naš bi popis bio vrlo kratak. Doduše, ne može se reći da Amerikanci pjevaju malo božićnih pjesama, no one većinom potječu iz drugih zemalja. Ovdje je pet vrlo popularnih pjesama koje se danas u božićno vrijeme pjevaju u Americi.

WE WISH YOU A MERRY CHRISTMAS

We wish you a merry Christmas,
We wish you a merry Christmas,
We wish you a merry Christmas and a Happy New Year.

We know that the Santa's coming,
We know that the Santa's coming,
We know that the Santa's coming and soon will be there.

We wish you a merry Christmas je izvorna američka božićna pjesma koja je danas vrlo popularna u cijelom svijetu. Tekst je vrlo jednostavan i siromašan, a izražava božićne čestitke i skromno opisuje božićne običaje.

Jedna od najpopularnijih božićnih pjesama u Americi, ali i u cijelom svijetu je *Silent night*.

SILENT NIGHT

Silent night, holy night, all is calm, all is bright,
 Round yon Virgin Mother and Child,
 Holy infant so tender and mild,
 Sleep in heavenly peace, sleep in heavenly peace.
 Silent night, holy night, Shepherds quake at the sight.
 Glories stream from heaven afar,
 Heavenly hosts sing Alleluia
 Christ the Saviour is born, Christ the Saviour is born.
 Silent night, holy night.
 Son of God, love's pure light
 Radiant beams from Thy holy face,
 With the dawn of redeeming grace,
 Jesus, Lord, at thy birth, Jesus, Lord, at thy birth.⁴

Pjesma je prijevod austrijske pjesme *Stille Nacht* i, baš kao i mnoge hrvatske božićne pjesme, opisuje Kristovo rođenje. Zahvaljujući svojoj melodioznosti, prevedena je gotovo na sve svjetske jezike i ukorijenila se u gotovo svim europskim narodima. Zahvaljujući medijima, danas je američka verzija mnogo poznatija i popularnija od austrijskog originala.

Još je jedna izvorna američka pjesma obišla cijeli svijet i "zarazila" djecu širom svijeta. *Jingle bells* pjesma je koja je baš kao i *Silent night* doživjela brojne prepjeve na svim vodećim svjetskim jezicima, a i kod nas je djeca vrlo rado pjevaju. Pjesma, inače, sama po sebi uopće ne govori o Božiću. U njoj se opisuje vesela noćna vožnja saonicama u tipičnoj zimskoj idili. No danas nitko o tome ne razmišlja. Budući da je Božić u zimi, a *Jingle bells* govori o zimi, ona je postala dio nezaobilaznog božićnog dekora u cijelom svijetu.

JINGLE BELLS

Dashing thru the snow, in a one horse open sleigh;
 O'er the fields we go, laughing all the way.
 Bells on bob-tail ring, making spirits bright.
 What fun it is to ride and sing a sleighing song tonight.
 Jingle bells, jingle bells, jingle all the way,
 Oh what fun it is to ride in a one-horse open sleigh!
 Jingle bells, jingle bells, jingle all the way,
 Oh what fun it is to ride in a one-horse open sleigh!

DECK THE HALL

Deck the Hall with boughs of holly, Fa, la, la, la, la, la, la, la, la
 'Tis the season to be jolly, Fa, la, la, la, la, la, la, la, la
 Don we now our gay apparel, Fa, la, la, la, la, la, la, la, la
 Sing the ancient Yuletide carol, Fa, la, la, la, la, la, la, la, la
 See the blazing Yule before us, Fa, la, la, la, la, la, la, la, la
 Strike the lamp and join the chorus, Fa, la, la, la, la, la, la, la, la
 Follow me in merry measure, Fa, la, la, la, la, la, la, la, la
 While I tell of Yuletide treasure, Fa, la, la, la, la, la, la, la, la

⁴ Ove riječi čuo sam od prof. S. Bičanić.

Fast away the old year passes, Fa, la, la, la, la, la, la, la, la
 Hail the new, ye lads and lasses, Fa, la, la, la, la, la, la, la, la
 Sing we joyous all together, Fa, la, la, la, la, la, la, la, la
 Heedless of the wind and weather, Fa, la, la, la, la, la, la, la, la

Ova irska božićna pjesma, koja govori o božićnim običajima i novogodišnjim blagdanima, vrlo je popularna u Americi zahvaljujući Ircima koji su je donijeli iz svoje domovine.

Još se jedna božićna pjesma vrlo rado pjeva u Americi – *O come all ye faithful*. Ona je prijevod latinskog izvornika *Adesste fideles*. I ona se pjeva gotovo u cijeloj Europi.

O COME ALL YE FAITHFUL

O come all ye faithful, joyful and triumphant,
 O come ye, o come ye to Bethlehem.
 Come and behold him, born the King of angels
 O come let us adore Him
 O come let us adore Him
 O come let us adore Him, Christ the Lord.

Sing choirs of angels, sing in exultation,
 Sing all ye citizens of heav'n above.
 Glory to God in the highest.
 O come let us adore Him
 O come let us adore Him
 O come let us adore Him, Christ the Lord.

Yea, Lord, we greet the born this happy morning;
 Jesus to Thee be glory given,
 Word of the Father now in flesh appearing;
 O come let us adore Him
 O come let us adore Him
 O come let us adore Him, Christ the Lord.

Amerikanci božićne pjesme (*Christmas carols* i *Christmas songs*) pjevaju u obitelji na Badnjak (*Christmas Eve*), baš kao i Hrvati. Doduše, u Hrvatskoj postoji i običaj pjevanja božićnih pjesama prilikom odlaska na polnoćku, što u Americi nije slučaj.

Većina božićnih pjesama što se pjevaju u Americi postala je vrlo popularna zahvaljujući snažnoj američkoj marketinškoj i filmskoj industriji. Dakako da se u Americi pjevaju i mnoge druge božićne pjesme koje su u naše domove došle nosačima zvuka u izvedbi pjevačkih zvijezda, poput Michaila Jacksona, Nata King Colea, Elvisa Preslya, Johna Denvera i mnogih drugih. Ipak, navedenih je pet pjesama vrlo popularno i njih će učenici na satima engleskog jezika najlakše usvojiti. Pri učenju božićnih pjesama djeci se pjesme ne prevode. Sam postupak učenja pjesme isti je kao i na satima glazbene kulture.

Kuglof i *Christmas Pudding*

Na hrvatskim se stolovima u božićno vrijeme moglo naći mnogo vrsta kolača, no jedan od najtipičnijih božićnih kolača jest – kuglof. U njega se je stavljala božićna svijeća koja se prije jela gasila kruhom ili vinom. Katkad se u kolač umijesio novčić i tko bi ga dobio, prema vjerovanju, pratila bi ga sreća tijekom cijele godine. Na američkom božićnom stolu su mnoge vrste kolača, npr. *Miss Jeffers cake*, *Nut Brittle*, *Fruit Tartlets*, *Florentines*,

Brandy Snaps, Cookie Wreaths, Gingerbread Men. Tu će se naći i raznovrsno kandirano voće, no svoje neizostavno mjesto svakako zauzima tradicionalni *Christmas Pudding*. Bez te poslastice, koju su u Ameriku donijeli doseljenici britanskih korijena, gotovo i nije moguće zamisliti Božić. U *Christmas Pudding* se kao i u kuglof stavlja novčić i dobitnika će također pratiti sreća cijele godine. *Christmas Pudding* se vrlo često ukrašava božikovinom (*Holly*) koja je u Americi božićni simbol.

Božićni ukrasi

U Hrvatskoj je običaj da se ispod okićenog božićnog drvca, uz neizostavne darove, jaslice i jabuke božićnice nađe i pšenica. Ona se sije prije božićnih blagdana, obično za sv. Luciju, 13. prosinca. Zrna pšenice stave se na tanjur, zaliju vodom i drže u toploj prostoriji. Uz često zalijevanje, pšenica brzo izraste. Na Badnjak se pšenica zaveže trakom, obično hrvatskom trobojnicom, a vrhovi se podrežu da budu ravni. Sličan je običaj, uz neke preinake, proširen u mnogim europskim zemljama.

U Americi, doduše, nema pšenice ispod božićnog drvca, no postoji običaj izrade adventskog vijenca (*Advent Wreath*) koji se udomaćio i u nas. Na prvu nedjelju Adventa Amerikanci stavljaju na stol ili objese ispod stropne svjetiljke vijenac isprepleten od borovih grančica u koji se mogu dodati i grane božikovine sa četiri svijeće. Svake adventske nedjelje pali se po jedna svijeća, a četvrtu adventsku nedjelju, zadnju nedjelju uoči Božića, zapali se i posljednja svijeća.

Zeleni vijenac simbolizira Zemljinu kuglu, a upaljena svijeća označava nebesko svjetlo. Kako je svake nedjelje zapaljena po jedna svijeća više, to označava da nebesko svjetlo sve više sjaji, odnosno da je Kristov dolazak sve bliži.

Amerikanci, baš kao i svi ostali kršćanski narodi, uoči Božića kite božićno drveće (*Christmas tree*) kuglicama (*glass balls, glass stars, Christmas stars*). Taj običaj potječe iz Njemačke i ne možemo reći da je riječ o tipično američkom običaju, no Amerikanci su dali vrlo velik pečat kićenju božićnog drvca. Danas svuda u svijetu na božićnom drvцу prevladavaju kuglice. I one potječu iz Njemačke, no Amerikanci su na svoja božićna drveća stavljali uglavnom crvene kuglice. Taj se izbor boje božićnog nakita dosta proširio Europom. Jesu li Amerikance inspirirale bobice božikovine ili možda boja odjeće *Santa Clausa*, može se samo pretpostavljati, no činjenica je da je taj zeleno – crveni kontrast gotovo postao zaštitnim znakom Božića u Americi.

U Americi se udomaćio i stari anglosaksonski običaj ukrašavanja kuće imelom (*Mistletoe*). Arašman u obliku kugle (*Mistletoe Orb*) objesi se na trijem. On ima posebno značenje za vrijeme čestitanja božićnih blagdana. Naime, ako se mladić i djevojka poljube ispod *Mistletoe Orba*, čestitajući Božić jedno drugome, imat će te godine sretan ljubavni život.

Božićne čestitke

Svake godine poštari u cijelom svijetu raznesu oko šest milijardi božićnih čestitki. Rijetki su ljudi koji ne šalju čestitke, no malo njih zna da je idejni začetnik prve božićne čestitke Englez Henry Cole. Naime, pred božićne blagdane 1843. godine Cole je bio pretrpan poslom i uvidio je da neće stići napisati brojna prigodna pisma svojim prijateljima, te je zamolio svog znanca, slikara Horsleya da mu nacrti neku sličicu prigodna sadržaja koju bi mogao otisnuti i odaslati prijateljima. Horsley je udovoljio zahtjevu, a Cole je dao otisnuti čestitke u tisuću primjeraka. Cole i Horsley uzeli su za sebe po 150 primjeraka, a ostalo je pušteno u prodaju u jednoj londonskoj trgovini.

Čestitke su se rasprodale za dva dana, a mnogi koji su ih željeli kupiti nisu stigli. Već je sljedeće godine proizvodnja čestitki u Engleskoj doživjela procvat. Bilo je samo pitanje vremena kada će val pismenog čestitanja Božića zahvatiti ostali dio Europe i

Ameriku. Osamdesetih godina prošlog stoljeća to se i dogodilo, a na samom prijelazu iz 19. u 20. stoljeće čestitke postaju dio božićnog čestitanja i u Hrvatskoj. U našim krajevima najčešći su bili motivi anđela, betlehemske štalice, dimnjačara, potkove, ljupkog praščića, borovih grančica, te snježnih krovova.

Amerikanci šalju najviše čestitaka, pa na čestitke troše i najviše novca. Službeno je procijenjeno da su 1954. godine, u Sjedinjenim Američkim Državama bile poslone oko dvije milijarde božićnih čestitaka, a posljednjih godina i do četiri milijarde, što u prosjeku iznosi dvadeset čestitki po stanovniku. Velik broj Amerikanaca šalje više od dvadeset čestitki, a rekorder je svakako Erhard Werner iz San Franciska, koji je uoči Božića 1950. godine poslao 62824 čestitke na isto toliko adresa.

Iako nisu svi Amerikanci Wernerovih navika, Hallmark Cards, najveći američki i svjetski proizvođač čestitki, godišnje zarađuje oko 400 milijuna dolara, a zahvaljujući takvim приходima može održavati najreprezentativniji muzej božićnih čestitki na svijetu. Muzejska zbirka ima 80000 izložaka, među kojima su i dva primjerka Coleove i Horsleyeve čestitke iz 1843. godine.

Kako raditi s djecom

Ako se može suditi po dosad opisanim hrvatskim božićnim običajima, a opisan je samo vrlo mali dio, naš se narod može pohvaliti vrlo bogatom tradicijom. Nažalost, njoj se daje premala važnost, a u nastavi je svedena na minimum. Pogrešno je misliti da hrvatski božićni običaji nemaju svoje mjesto na satima stranih jezika. Naprotiv, oni bi trebali biti u prvom planu. Tako će djeca biti aktivni sudionici nastavnog procesa jer mnoge božićne običaje poznaju. Istodobno će usvojiti i neke, nažalost, zaboravljene običaje, te će postati svjesni svoje kulture.

S obzirom na razliku u običajima darivanja u Hrvatskoj i Americi, djeci bi svakako trebalo približiti *Santa Clausa*. Učenici pod učiteljevim vodstvom mogu opisati način božićnog darivanja u Hrvatskoj, a možda znaju iz filmova i neke američke božićne običaje, te ih usporediti s hrvatskima. Učitelj će po potrebi dopuniti dječje izlaganje o američkom Božiću. Djecu treba učiti da im darove donosi mali Isus, jer je to svojstveno našoj tradiciji. *Santa Claus* će biti prisutan svojim originalnim imenom, koje ne treba prevoditi (eventualno djeci objasniti njegovo značenje), na satima engleskog jezika. Naravno, nije potrebno učenicima iznositi svu pozadinu nastanka legende o *Santa Clausu*. Legende o njegovu životu vrlo su zanimljive i prihvatljive učenicima. Oni će pomoću njih upoznati *Santa Clausa* koji njihovim američkim vršnjacima donosi poklone svakog Božića. Učenicima također treba objasniti način darivanja. Dok se u Hrvatskoj darovi umotavaju i stavljaju ispod božićnog drvca, Amerikanci, osim toga načina darivanja, darove stavljaju u božićne čarape (*Christmas stockings*). Čarape se objese na prozor i *Santa Claus* u njih stavlja darove, a ukućani se međusobno darivaju stavljajući potpisane darove pod božićno drveće. S učenicima se mogu izrađivati *Christmas stockings* na jednostavan i djeci vrlo zanimljiv način.

Kada govorimo o proslavi Božića, važno je da djeca opisuju način kako njihova obitelj slavi taj blagdan. Učitelj će na kraju dječjeg izlaganja govoriti o starim i gotovo zaboravljenim običajima kako bi djeca shvatila vrijednost i bogatstvo hrvatskog Božića. Dobro je usporediti kuglof i *Christmas Pudding*.

Učenici na početku Adventa u sklopu sati engleskog jezika mogu uz učiteljevu pomoć izraditi adventski vijenac, te nakon svake adventske nedjelje paliti po jednu svijeću, kako bi se dolazak Božića osjećao i u učionici. Važno je djeci napomenuti da smo taj običaj preuzeli od anglosaksonskih naroda u novije vrijeme.

Učenici će božićne čestitke vjerojatno raditi na satima likovnog odgoja, no ne bi bilo loše čestitke (*Christmas cards*) izrađivati i na satu engleskog jezika. Djeca će opisati

kako ona pišu čestitke svojim prijateljima. Svakako učenike treba uputiti kojim se riječima na engleskom jeziku čestitaju božićni i novogodišnji blagdani, tako da nakon izrade, mogu napisati svoje čestitke.

Poštovanje vlastite kulture i običaja vlastitog naroda osnovni je preduvjet za upoznavanje kulture drugih naroda. Stoga bez upoznavanja vlastitih božićnih običaja na satima stranog jezika, potpuno je iluzorno učenicima dočaravati američki ili bilo čiji Božić.

Zaključak

Članak se bavi sličnostima i različitostima između američkih i hrvatskih božićnih običaja i nastoji objasniti kako bi oni trebali biti zastupljeni u nastavnom procesu u hrvatskim školama.

Opis tipične američke proslave božićnih blagdana, priče o *Santa Clausu*, učenje popularnih božićnih pjesama koje se pjevaju u Americi, izrada i pisanje božićnih čestitki dočarat će učenicima tipičan američki Božić i učinit će im ga razumljivijim i pristupačnijim, no naglasak treba biti na hrvatskim božićnim običajima. Poznavajući svoju kulturu i božićne običaje svoje zemlje, djeca će lakše upoznavati običaje druge kulture u pravom kontekstu i moći će ih uspoređivati s vlastitim običajima.

LITERATURA

- Božićnica* (1997), posebno izdanje *Večernjeg lista*, Večernji list d.d., Zagreb.
Izborov božićni magazin (1990), broj 4, posebno izdanje *Izborov*, Novinsko-izdavačko poduzeće Revije Vjesnik s p.o., Zagreb.
 Halselden, M., Marlow, S., Lobban, J. (1993). *Getting ready for Christmas*. Ladybird Books, Ltd, Loughborough.
 Hillier, M. (1997). *Malcolm Hillier's Christmas*. Dorling Kindersley Limited, London.
 Krull, K. (1996). "The story behind The night before Christmas". *Storyworks*, Vol. 4, No 3, Scholastic Inc., Jefferson City, November – December.
 Perkes, A. (1997). *The Santa Claus Book*, Carol Publishing group, Secaucus, NJ.

CROATIAN AND AMERICAN CHRISTMAS CUSTOMS

(teaching English as a foreign language, teaching culture, Christmas)

Summary

The article deals with similarities and differences between Croatian and American Christmas customs, as well as with their application in Croatian primary school classrooms. Hearing descriptions of American Christmas celebrations and stories about Santa Claus; learning American popular Christmas songs and carols; and making and writing Christmas cards will make Croatian children understand a typical American Christmas, but the main topic at Christmas time should be Croatian Christmas customs. Based upon the knowledge of their own culture and Christmas customs, children will be able to accept information from another culture in the correct context and make comparisons.